

بنام خداوند جان و خرد

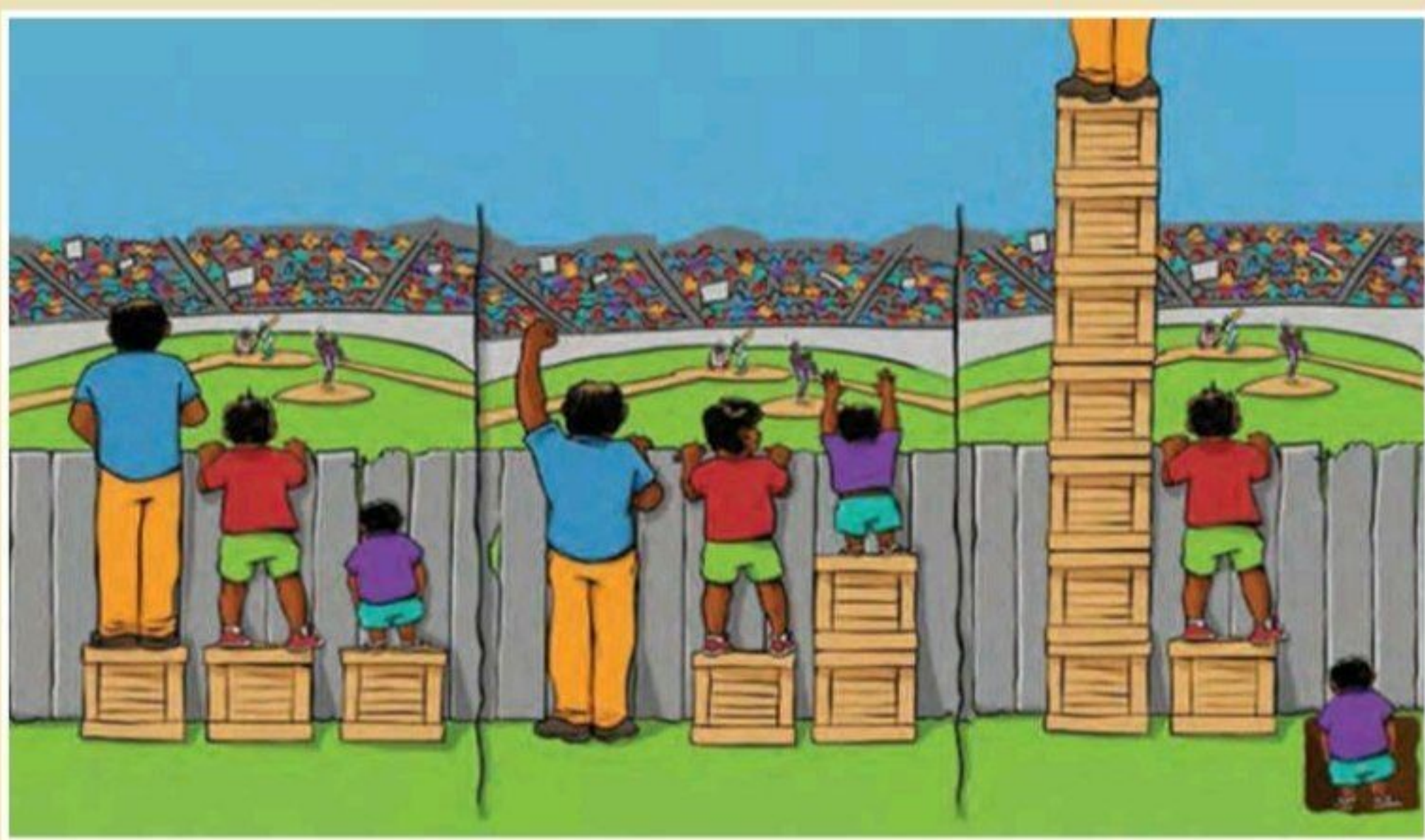
فاطمه شاد

کتاب نوشت درس ۷ جامعه شناسی ۲

شهرستانهای استان خراسان شمالی (بجورد)

آذرماه ۱۴۰۴

درس هفتم نابرابری اجتماعی

وقتی مدیران یک شرکت تولیدی پیشنهاد می کنند به هر کس به اندازه ای که شایستگی دارد، دستمزد پرداخت شود، کدام اولویت ها را مد نظر می گیرند؟
مدیران یک شرکت تولیدی، درباره چگونگی پرداخت دستمزد به کارکنان شرکت اختلاف نظر دارند؛

برخی پیشنهاد می کنند، به هر کسی به اندازه ای که شایستگی دارد، دستمزد پرداخت شود. این عده تفاوت های

افراد مانند توان جسمی و ذهنی، انگیزه و مهارت را برجسته می کنند، رقابت میان افراد برای تولید بیشتر را

ضروری می دانند و افراد و گروه های «توانگر» را در اولویت قرار می دهند.

وقتی مدیران یک شرکت تولیدی پیشنهاد می کنند از هر کس به اندازه توانش کار بخواهیم اما به اندازه نیازش به او دستمزد بدهیم، کدام اولویت ها را مد نظر می گیرند؟
برخی دیگر پیشنهاد می کنند، از هر کس به اندازه توانش کار بخواهیم اما به اندازه نیازش به او دستمزد بدهیم.

این عده شباهت های افراد مانند هم نوع، هم وطن و همکار بودن را برجسته می کنند و بر آن تأکید می نمایند، ولی

افراد و گروه های «کم توان» را در اولویت قرار می دهند.

راهکار پیشنهادی هر گروه برای تعیین قیمت کار افراد نیز متفاوت است.

گروهی از مدیران شرکت تولیدی که افراد و گروه های توانگر را در اولویت قرار می دهند در مورد "تعیین قیمت کار افراد" چه دیدگاهی دارند؟
گروه اول معتقدند بازار همان طور که قیمت کالاها را براساس قانون عرضه و تقاضا تعیین می کند، می تواند قیمت

کار افراد را نیز بر همین اساس مشخص نماید. اما از نظر گروه دوم، بازار نمی تواند ارزش واقعی کالاها و کار افراد

را مشخص کند. برای مثال شاید فردی ناچار شود برای تعمیر ترکیدگی لوله آب خانه اش در یک روز تعطیل

تابستانی، مبلغ گزافی به تنها لوله کشی که آماده کار است، بپردازد، اما آیا ارزش واقعی کار این لوله کش، همین

مقدار است؟ همان طور که برخی راننده های تاکسی در ساعات پرتردد و روزهای بارانی، کرایه ای را طلب می کنند

که بیشتر از نرخ قانونی است. به همین دلیل گروه دوم، دخالت دولت برای کنترل بازار را لازم می دانند. آنها به

دولت اعتماد می کنند و معتقدند دولت به نمایندگی از همه و به نفع همه عمل می کند.

هرچند مدیران این شرکت درباره چگونگی پرداخت دستمزد به کارکنان گفت و گو می کنند، اما در واقع به دنبال

گروهی از مدیران شرکت تولیدی که افراد و گروه های کم توان را در اولویت قرار می دهند در مورد "تعیین قیمت کار افراد" چه دیدگاهی دارند؟

در مثال های زیر نوع تفاوت ها را مشخص کنید. دی ۹۷

الف- سفید یا سیاه پوست بودن: **تفاوت اسمی**   ب- قد ، هوش: **تفاوت رتبه ای**

تحقق هدف بزرگ تر و اساسی تری هستند. آیا می توانید هدف و مسئله اصلی آنها را حدس بزنید؟ شما راهکار کدام گروه را بیشتر می پسندید؟ آیا خودتان راهکار دیگری برای دستیابی به آن هدف دارید؟

نابرابری در ثروت، قدرت و دانش ..... می باشد. شهریور ۹۸

الف- اسمی   ب- فطری   ج- اجتماعی   د- طبیعی

تفاوت یا نابرابری؟

همه می دانید که افراد از جنبه های مختلف با یکدیگر متفاوت اند. انسان ها از نظر قد، وزن، جنس، رنگ پوست، توانایی جسمی و ذهنی، قدرت سیاسی، ثروت، تحصیلات، مهارت، پایگاه اجتماعی، محل سکونت، زبان، لهجه و... باهم تفاوت دارند. اما آیا همه این تفاوت ها از یک نوع اند؟ **خیر**

با دقت در تفاوت های میان افراد مشخص می شود که همه تفاوت ها از یک نوع نیستند؛ **منظور از تفاوت های اسمی چیست؟ با مثال**

دی ۹۸ • برخی تفاوت ها، تفاوت های اسمی نامیده می شوند و نمی توان افراد را بر اساس این تفاوت ها،

رتبه بندی کرد. مثلاً برخی افراد سفیدپوست و برخی رنگین پوست هستند. این دو گروه از نظر

رنگ پوست متفاوت اند، اما هیچ کدام بر دیگری برتری ندارد. یا زن و مرد از نظر جنسیت با یکدیگر

متفاوت اند اما هیچ کدام بر دیگری برتری ندارد. **منظور از تفاوت های رتبه ای چیست؟ با مثال**

شهریور ۱۴۰۰ • برخی تفاوت ها مانند تفاوت در قد، هوش، ثروت و تحصیلات، **تفاوت های رتبه ای** نامیده می شوند

و می توان افراد را بر اساس این تفاوت ها، رتبه بندی کرد؛ یعنی برخی افراد کمتر و برخی بیشتر از

این ویژگی ها برخوردارند؛ برای مثال افرادی که دارای قد و ضریب هوشی متفاوت هستند، با هم

نابرابرند یا افرادی که دارای ثروت و تحصیلات متفاوت هستند، با هم نابرابرند.

آیا نابرابری در قد و هوش همانند نابرابری در ثروت و تحصیلات است؟ نابرابری ها، خود دو گونه اند؛

مثال برای نابرابری های طبیعی   **منظور از نابرابری های اجتماعی چیست؟ با مثال**

برخی نابرابری ها، **طبیعی** هستند مانند نابرابری افراد در قد و ضریب هوشی، اما برخی نابرابری ها

مانند نابرابری در تحصیلات و ثروت، اجتماعی اند؛ یعنی در جامعه ایجاد می شوند. برای مثال

میزان تلاش افراد یا موقعیت خانواده ای که در آن متولد شده اند، آنها را از نظر رتبه نابرابر می سازد.

بنابراین تفاوت ها را می توان به سه نوع «تفاوت اسمی»، «نابرابری طبیعی» و «نابرابری اجتماعی»

تقسیم کرد.

برخی تفاوت ها مانند تفاوت در قد، هوش، ثروت و تحصیلات ..... نامیده می شود؟ خرداد ۹۹

الف- نابرابری های اجتماعی

ب- نابرابری های طبیعی

ج- تفاوت های اسمی

د- تفاوت های رتبه ای

کدام گزینه به تفاوت های رتبه ای اشاره دارد؟ شهریور ۹۹

الف- ضریب هوشی و قد   ب- رنگ پوست و لهجه   ج- ثروت و جنسیت   د- زبان و محل سکونت

هر عبارت کدام یک از انواع تفاوت و نابرابری را نشان می دهد؟ دی ۹۹

الف- تفاوت در زبان، لهجه و رنگ پوست: تفاوت های اسمی

ب- نابرابری در ثروت و تحصیلات: نابرابری اجتماعی

مثالی برای نشان دادن تفاوت میان دو نژاد سیاه و سفید از نوع تفاوت های اسمی است اما این تفاوت در نظام آپارتاید در ذات خود رتبه بندی نیز دارد و رتبه سیاه را پایین تر از سفید می داند. در اینجا تفاوت اسمی نابرابری اجتماعی تغییر یافته است.

توضیح تصویر: مثالی که نشان میدهد تفاوت اسمی چگونه منجر به نابرابری اجتماعی شده است.

■ در نظام آپارتاید، تفکیک نژادی در اماکن عمومی، ایستگاهها، ورزشگاهها، بیمارستانها، مدارس و... اجرامی شد.

■ اعتراضات زنان با پلاکاردهایی در دست برای احقاق حق رای (لندن، ۱۹۱۱). در انگلستان، زنان در مقابل شوهر، مالک دارایی خویش نبودند. حق مالکیت، حق کار و حق رای به تدریج و پس از دهه ها مبارزه، به زنان داده شد.

شکل گیری نظام آپارتاید (تفکیک نژادی در اماکن عمومی و مدارس و ورزشگاه ... نتیجه چیست؟ خرداد ۱۴۰۲ تفاوت های اسمی به نابرابری اجتماعی منجر شده است

نظام آپارتاید تفاوت های اسمی را بهانه ای برای (نابرابری اجتماعی-نابرابری طبیعی) قرار داد. دی ۱۴۰۳ گفت و گو کنید

- در طول تاریخ، بسیاری از فرهنگها و جوامع، تفاوت های اسمی و نابرابری های طبیعی را بهانه ای برای نابرابری های اجتماعی قرار داده اند. مثلاً به دلیل تفاوت میان دو جنس یا نژادهای مختلف، میان آنها نابرابری های اجتماعی ایجاد کرده اند.
- عده ای در مخالفت با این نوع برخوردها، همه تفاوتها و نابرابری ها را نابرابری اجتماعی می پندارند و همه نابرابری های اجتماعی را نیز مضر و مخرب می دانند. هردوی این نگاهها، نادرست اند. به نظر شما هر کدام از این دو نگاه چه مشکلاتی ایجاد می کنند؟

سه رویکرد به نابرابری اجتماعی

تفاوت های اسمی و نابرابری های طبیعی در چه صورت مورد توجه جامعه شناسان قرار می گیرند؟

دی ۹۷ «نابرابری اجتماعی» یکی از مهم ترین موضوعات مورد توجه جامعه شناسان است. تفاوت های اسمی و نابرابری های طبیعی در صورتی که به نابرابری های اجتماعی منجر شوند، مورد توجه

جامعه شناسان قرار می گیرند. جامعه شناسان در مطالعه نابرابری های اجتماعی به کدام مفهوم توجه دارند؟ دی ۱۴۰۲ شهر یور ۱۴۰۱

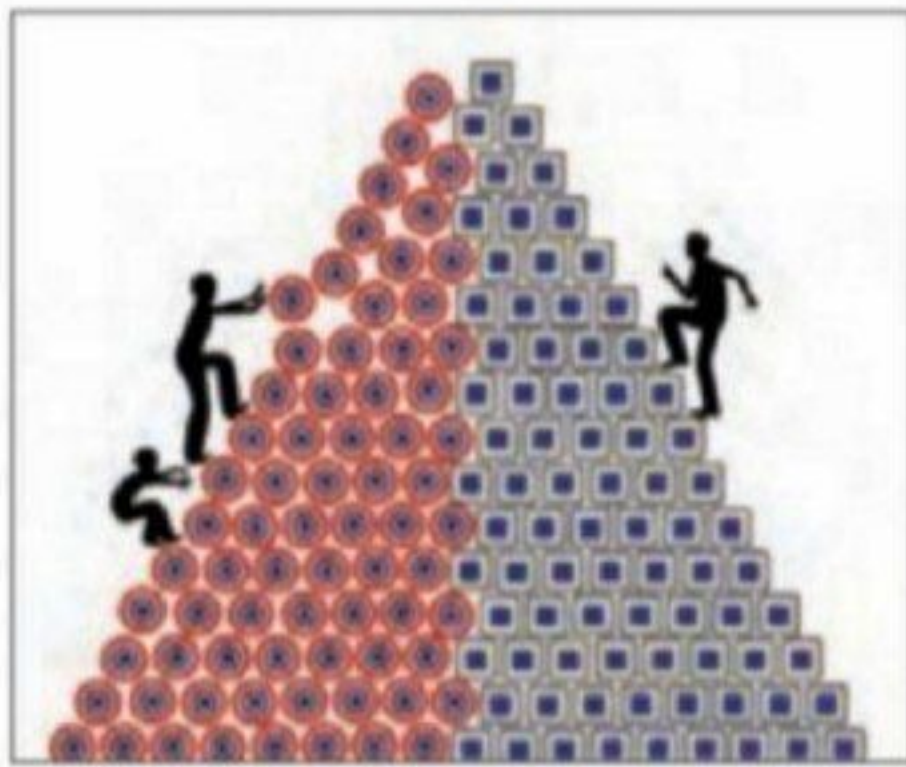
جامعه شناسان در مطالعه نابرابری های اجتماعی، به قشر بندی اجتماعی در جوامع توجه دارند (خرداد ۱۴۰۰) و می گویند علت نابرابری های اجتماعی این است که مزایای اجتماعی، یعنی ثروت، قدرت و دانش به صورت نابرابر میان افراد توزیع شده اند. از این رو برخی افراد در بالای سلسله مراتب اجتماعی قرار می گیرند و برخی افراد در پایین آن.

علت نابرابری های اجتماعی در دیدگاه جامعه شناسان چیست؟ دی ۹۸ دی ۹۹

مزایای اجتماعی را نام ببرید. ثروت - قدرت - دانش

جامعه شناسان در مطالعه نابرابری های اجتماعی به کدام عامل در جوامع توجه دارند؟ دی ۹۷

الف- عدالت اقتصادی ب- رقابت ج- قشر بندی اجتماعی د- عدالت اجتماعی

■ برخی افراد برای دستیابی به مزایای اجتماعی راه هموارتری پیش رو دارند.

■ مفهوم قشربندی در جامعه‌شناسی، از زمین‌شناسی گرفته شده است و جامعه‌شناسان زمین‌دارای لایه‌بندی سلسله‌مراتبی دانسته شده است.

اما آیا وجود نابرابری‌های اجتماعی برای جامعه ضرورت دارد؟ یا اینکه برای برقراری عدالت اجتماعی باید با نابرابری اجتماعی مبارزه کنیم و همه افراد و گروه‌ها را برابر نماییم؟ در پاسخ به این پرسش‌ها، رویکردهای متفاوتی وجود دارد؛

ویژگی‌های رویکرد لیبرالی (رویکرد اول) را بیان کنید.

■ **رویکرد لیبرالی:** برخی جامعه‌شناسان معتقدند که نابرابری اجتماعی برای بقای جامعه ضرورت دارد.^۲ از نظر آنان نابرابری اجتماعی از تفاوت‌ها یا نابرابری‌های طبیعی ناشی می‌شود. برای مثال دو نفر را تصور کنید که هر کدام یک هکتار زمین دارند و در آن کشاورزی می‌کنند. در پایان سال فردی که توانمند بوده و تلاش بیشتری کرده است، محصول بیشتری برداشت خواهد کرد. ممکن است فرد دیگر به دلیل ناتوانی یا تنبلی نتواند هیچ محصولی برداشت نماید. این فرد برطرف کردن نیازهایش، به دیگری که محصول بیشتری برداشت نموده، نیازمند خواهد شد. در اینجا یک مبادله رخ می‌دهد، مثلاً فردی که محصول اضافی دارد، نصف زمین فردی که محصول ندارد را از او می‌گیرد و در عوض هزینه‌های زندگی او را برای یک سال تأمین می‌کند. از این به بعد، یکی از کشاورزان یک و نیم هکتار زمین دارد و دیگری نیم هکتار. اگر این روند سال بعد هم ادامه پیدا کند، کسی که باز هم نتوانسته محصولی برداشت نماید، دیگر زمینی نخواهد داشت و ناچار به کار مزدی خواهد شد؛ یعنی برای دیگری کار خواهد کرد.

^۳ این جامعه‌شناسان طرفدار قشربندی اجتماعی هستند و معتقدند که از گذشته تا حال، هیچ جامعه‌ای بدون قشربندی اجتماعی نبوده است یعنی قشربندی پدیده‌ای است که در همه زمان‌ها و مکان‌ها وجود داشته است.

مثال:

در کدام رویکرد به نابرابری اجتماعی معتقدند که از گذشته تا به حال هیچ جامعه‌ای بدون قشر بندی نبوده است و قشر بندی پدیده‌ای طبیعی است؟ دی ۹۹

(ب) مخالفین مالکیت خصوصی

(الف) طرفداران قشربندی اجتماعی

(د) طرفداران عدالت اجتماعی

(ج) مخالفین قشر بندی اجتماعی

یک مثال ذکر کنید که استدلال رویکرد لیبرالی را در ارتباط با قشر بندی اجتماعی بیان کند.

مثالی برای مدل لیبرالی که معتقدند از گذشته تا کنون هیچ جامعه ای بدون قشربندی نبوده است و قشربندی پدیده ای است که در همه زمان ها و مکان ها وجود داشته و شکل های مختلفی از قشربندی تجربه شده است و به همین دلیل است که پدیده طبیعی است و باید وجود داشته باشد.

■ در نظام فئودالی دهقانان شبیه برده بودند؛ مالک چیزی نبودند و به فئودال تعلق داشتند.

■ رزا پارکس، زن سیاهپوست آمریکایی که حاضر نشده بود جای خود را در اتوبوس به یک مرد سفیدپوست بدهد و به همین علت بازداشت و جریمه شد.

این واقعه در ایالت آلا باما سال ۱۹۵۵ اتفاق افتاد که در آن زمان بین سیاهپوستان و سفیدپوستان تبعیض وجود داشته و در وسایل حمل و نقل در طول مسیر یک سفیدپوست وارد اتوبوس می شد و صندلی خالی نبود. یک سیاهپوست موظف بود صندلیش را به او بدهد. پس از خودداری رزا پارکس از دادن جای خود به سفیدپوست در اتوبوس وی دستگیر و جریمه شد و این ماجرا باعث تشویق سپاهیان برای دستیابی به حقوق خود شد.

شهریور ۱۴۰۱

طرفداران قشربندی اجتماعی چنین می پندارند که نابرابری های اجتماعی نتیجه تفاوت ها

یا **نابرابری های طبیعی** هستند، بنابراین عادلانه اند اما آنها این واقعیت را نادیده می گیرند که نابرابری های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری های طبیعی نیستند. مثال ذکر شده در ابتدای بحث شاید بتواند نقطه آغاز شکل گیری نابرابری های اجتماعی را توجیه نماید، اما نمی تواند نابرابری اجتماعی میان افرادی که در طبقات اجتماعی مختلف متولد می شوند را توضیح دهد. در هر جامعه ای، برخی از افراد در طبقه بالا و برخی دیگر در طبقه پایین متولد می شوند؛ یعنی **نقطه شروع رقابت میان افراد، یکسان نیست.** مثلاً کودکانی که در طبقه بالا متولد می شوند، نسبت به کودکانی که در طبقه پایین متولد می شوند، از امکانات آموزشی بهتری برخوردارند. در چنین شرایطی یک نابرابری اجتماعی مقدمه نابرابری های اجتماعی بعدی می شود، نه یک

خرداد ۹۹
دی ۱۴۰۰
خرداد ۱۴۰۴

تفاوت یا نابرابری طبیعی. **با توجه به مدل لیبرالی، نقش انسان در ایجاد نابرابری اجتماعی چگونه است؟ دی ۱۴۰۲**
نتیجه طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی بر نقش انسان از سوی طرفداران قشربندی چه بود؟ شهریور ۹۹
(طرفداران قشربندی با طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی، نقش انسان ها و جوامع در

پدید آمدن و ادامه یافتن آن را نادیده می گیرند و تغییر در آن را چندان امکان پذیر نمی دانند.)

خرداد ۱۴۰۲ به علاوه با تأکید بر کارکردهای قشربندی، آن را **تأیید و تثبیت می کنند.**

با اینکه طرفداران قشربندی اجتماعی **رقابت را در**

زندگی اجتماعی، ضروری می دانند اما از این نکته

مهم غفلت می کنند که در رقابت عادلانه باید نقطه

شروع رقابت یکسان باشد. شما درباره رقابت در

زندگی اجتماعی چه نظری دارید؟

طرفداران رویکرد اول، در بحث رقابت، از کدام نکته غفلت دارند؟

■ صندلی بازی یک بازی گروهی است که اگر صرفاً با نگاه رقابتی انجام شود، روحیه خودخواهی را تقویت و همکاری را تضعیف می کند.

در رقابت عادلانه باید نقطه شروع برای همه یکسان باشد. وقتی یک صندلی از تعداد گروه بچه ها کمتر باشد و نگاه رقابتی باشد باعث تقویت خودخواهی بچه ها می شود و هر فرد به خودش فکر می کند که برنده شود بهتر است. افرادی که در نشستن همدیگر را همکاری کنند و به عنوان بازی و سرگرمی به آن بازی نگاه کنند.

دی ۱۴۰۱

رویکرد اول: مدل لیبرالی

طرفدار قشر بندی اجتماعی هستند و معتقدند:

- ۱- نابرابری اجتماعی امری ضروری برای بقای جامعه است.
- ۲- علت نابرابری اجتماعی، نابرابری طبیعی است.
- ۳- قشر بندی پدیده ای است که در همه زمانها و مکانها وجود داشته است.
- ۴- تاکید بر مالکیت خصوصی و رقابت اجتماعی و عدم دخالت دولت دارند.

نقد رویکرد اول لیبرالی:

- ۱- نابرابری های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری طبیعی نیستند.
- ۲- نقطه شروع رقابت یکسان نیست.
- ۳- با تاکید بر کارکرد های قشر بندی اجتماعی نقش انسان ها و جوامع را نادیده می گیرند.
- ۴- در این مدل رقابت وجود دارد اما تلاشی برای توزیع عادلانه امکانات در نقطه شروع رقابت نمی شود و افرادی در سطح پایین و افرادی در سطح بالا بایکدیگر رقابت را آغاز می کنند.

نکته:

در رویکرد اول قشر بندی اجتماعی به عنوان پدیده ای طبیعی (سازمان بخش و شایسته سالار) دانسته می شود

که دارای کارکرد های مثبت و منفیدی برای جامعه بوده

تفسیر در آن چندان امکان پذیر نیست و انسانها در ایجاد و تداوم آن نقش چندانی نمی توانند داشته باشند.

- الف) عدالت اقتصادی
- ب) تثبیت رقابت اجتماعی
- ج) فطرت انسانی
- د) طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی

ویژگی رویکردی کمونیستی (رویکرد دوم) را بیان کنید.

- ۱** **رویکرد کمونیستی:** اندیشمندان اجتماعی که مخالف قشربندی اجتماعی هستند، معتقدند نابرابری‌های اجتماعی، ناشی از تفاوت‌ها و نابرابری‌های طبیعی نیست، بلکه نتیجه روابط سلطه‌جویانه میان انسان‌هاست و باید با آن مبارزه کرد. اینان عدالت اقتصادی را مهم می‌دانند و معتقدند که با توزیع برابر ثروت، عدالت برقرار خواهد شد. از نظر آنان، مالکیت خصوصی موجب برقراری روابط ظالمانه میان افراد و در نتیجه، نابرابری اجتماعی شده است، بنابراین برای ایجاد برابری، باید مالکیت خصوصی را از میان برداشت، مخالفان قشربندی گمان می‌کنند (اگر مالکیت خصوصی از بین برود، دیگر طبقه پایین نخواهیم داشت و بدین ترتیب همگان شرایطی یکسان خواهند داشت) از نظر آنان قشربندی اجتماعی توسط انسان‌ها پدید آمده و تداوم یا تغییر آن نیز به دست آنهاست. علاوه بر این، تأکید آنان بر معایب قشربندی نشان می‌دهد که آنان خواهان از میان برداشتن قشربندی هستند. آیا حذف مالکیت خصوصی راه‌حل مناسبی برای برقراری عدالت در جامعه است؟ آیا عدالت به معنای برابری است؟

تصویر مانو سیاستمدار بزرگ چین در سال ۱۹۴۹ معتقد بود که باید دهقانان و روستائیان عامل اصلی انقلاب‌ها باشند.

در جوامع سوسیالیستی، مالکیت خصوصی وسایل تولید وجود نداشت.

- ۱** **حذف مالکیت خصوصی در دیدگاه مخالفان قشربندی اجتماعی نتیجه چه شد؟ شهریور ۹۸**
۱ (با حذف مالکیت خصوصی، انگیزه رقابت از بین می‌رود؛ زیرا این امر سبب می‌شود تلاش و شایستگی افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود)
۲ در این رویکرد، نقطه شروع رقابت‌ها یکسان می‌شود اما به دلیل اینکه انگیزه رقابت از بین می‌رود، راه پیشرفت مادی مسدود می‌گردد.

به نظر شما آیا رقابت و رفاقت همیشه در مقابل یکدیگرند؟
انتقادات وارد به رویکرد دوم مدل کمونیستی را بنویسید.

ببینیم و بدانیم علت از بین رفتن انگیزه رقابت در رویکرد کمونیستی را بنویسید. مرداد ۱۴۰۴

فیلم «نیاز» روایت نوجوانی به نام علی است که پس از فوت پدرش سرپرست خانواده می‌شود و برای کار به یک چاپخانه می‌رود. ولی در آنجا رقیبی هست که او هم به این کار نیاز دارد. رقابت این دو نوجوان بر سر کار، بلوغ فکری و اجتماعی‌شان را به دنبال دارد.

رویکرد دوم مدل کمونیتی:

که مخالف قشر بندی اجتماعی هستند معتقدند

(۱) نابرابری نتیجه روابط سلطه جویانه میان انسان ها است.

(۲) با توزیع برابر ثروت عدالت برقرار خواهد شد.

(۳) آنچه موجب روابط ظالمانه میان افراد در نتیجه نابرابری اجتماعی می شود

مالکیت خصوصی است پس باید مالکیت خصوصی لغو شود.

(۴) نظام قشر بندی اجتماعی پدیده خود سازمان بخش

و شایسته سالار نیست بلکه توسط انسانها پدید آمده است و باید بروداشته شود.

(۵) موافق با دخالت و کنترل دولت هستند.

نقد رویکرد کمونیتی:

(۱) با حذف مالکیت خصوصی انگیزه رقابت را از بین می برد و شایستگی افراد توانا را نادیده می گیرد.

(۲) نقطه شروع رقابت را یکسان می داند اما به دلیل لغو مالکیت خصوصی انگیزه رقابت هم از بین می رود،

را به پیشرفت مادی مسدود می شود.

(۳) رویکرد کمونیتی به جای حل مسئله یعنی سالم کردن رقابت های اجتماعی صورت مسئله را پاک می کند

(یعنی لغو رقابت اجتماعی)

به همین دلیل جامعه از حرکت می ایستد. افراد انگیزه ای برای رقابت و پیشرفت ندارند.

دلیل طرفداران عدالت اجتماعی در مورد ناعادلا نه بودن رویکرد قشربندی و عدالت اقتصادی را بیان کنید. ذکر دو مورد کافی است. دی ۹۷.

چرا از نظر طرفداران عدالت اجتماعی رویکرد طرفداران قشربندی اجتماعی عادلانه نیست؟ شهریور ۱۴۰۴

■ **رویکرد عدالت اجتماعی:** طرفداران عدالت اجتماعی معتقدند هیچ کدام از دو رویکرد قبل، عادلانه نیستند (۱) رویکرد اول عادلانه نیست چون این واقعیت را نادیده می‌گیرد که افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می‌شوند حتی با داشتن شایستگی و تلاش برابر با افرادی که در طبقه اجتماعی بالا متولد می‌شوند، به سادگی امکان رقابت ندارند (۲) رویکرد دوم نیز عادلانه نیست زیرا در آن افراد توانمند و کوشا، به اندازه استحقاقی که دارند، از مزایای اجتماعی برخوردار نمی‌شوند (۳) در **رویکرد اول**، نقطه آغاز رقابت و در **رویکرد دوم** نقطه پایان **خرداد ۱۴۰۲**

رقابت، عادلانه نیست (۴) هر دو رویکرد به دلیل ناعادلانه بودن، با فطرت انسانی سازگار نیستند و در نتیجه به شکست می‌انجامند. **چگونه امکان رقابت برای همگان در رویکرد طرفداران عدالت اجتماعی فراهم میشود؟ شهریور ۹۸**

در رویکرد عادلانه، مالکیت خصوصی لغو نمی‌شود اما جامعه وظیفه دارد امکان رقابت را برای همگان فراهم کند و نقطه شروع رقابت را یکسان نماید. بدین منظور دولت به نمایندگی از جامعه موظف است، نیازهای ضروری همه افراد مانند خوراک، پوشاک و مسکن را تأمین کند. بدین ترتیب، همه کودکان از امکانات اولیه برای پیشرفت، بهره‌مند می‌شوند و می‌توانند براساس توانایی و شایستگی خود با دیگران رقابت نمایند. دولت نیز تلاش می‌کند برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی تدابیر بیشتری بیندیشد؛ مثلاً از ثروتمندان مالیات بگیرد و از آن برای

رفع فقر در جامعه استفاده کند. در رویکرد طرفداران عدالت اجتماعی دولت به نمایندگی جامعه چه وظایفی دارد؟ خرداد ۸

در رویکرد عدالت اجتماعی دولت چگونه برای کاهش نابرابری‌ها تلاش می‌کند؟ خرداد ۹۹، دی ۱۴۰۰
در رویکرد عادلانه دولت چگونه تلاش می‌کند نابرابری‌های اجتماعی را کاهش دهد؟ خرداد ۱۴۰۰
در رویکرد برابری دولت برای یکسان کردن نقطه شروع و رقابت چه وظیفه‌ای دارد؟ خرداد ۱۴۰۲

■ طرح خانه‌سازی عمومی برای اقشار کم‌درآمد در برزیل

■ دولت‌ها برای حمایت از اقشار کم‌درآمد آنها را زیر چتر حمایت بیمه‌های اجتماعی قرار می‌دهند.

■ مالیات ایزاری برای کاهش فاصله طبقاتی

تصاویر از تلاش دولت برای کاهش نابرابری اجتماعی است. مثل گرفتن مالیات از ثروتمندان برای حمایت از اقشار کم‌درآمد - برای حمایت از اقشار کم‌درآمد آن‌ها را زیر چتر حمایت بیمه‌های اجتماعی قرار می‌دهند. در برزیل برای اقشار کم‌درآمد طرح خانه‌سازی عمومی اجرا میشود

خرداد ۱۴۰۴

این رویکرد نه با رهاسازی مطلق موافق است و نه با کنترل مطلق. نه اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار می‌سپارد و نه دخالت همه‌جانبه دولت را می‌پذیرد. طرفداران این رویکرد به دنبال برقراری عدالت اجتماعی هستند اما به بهانه عدالت اجتماعی، آزادی‌های افراد و امکان رقابت میان آنها را از بین نمی‌برند.

کدام رویکرد به نابرابری، نه با رهاسازی مطلق موافق است نه با کنترل مطلق؟ دی ۹۸

الف) مخالفان قشربندی اجتماعی   ب) طبیعی دانستن قشربندی اجتماعی

ج) طرفداران قشربندی اجتماعی   د) طرفداران عدالت اجتماعی

رویکرد سوم (مدل عدالت اجتماعی) طرفداران عدالت اجتماعی

تاکید همزمان بر رقابت اجتماعی و برابری اجتماعی

در این رویکرد جامعه عرصه همزمان برابری و رقابت است

هر دو رویکرد قبل را ناعادلانه می‌داند.

در رویکرد اول نقطه آغاز رقابت است و در رویکرد دوم نقطه پایان رقابت عادلانه نیست.

مالکیت خصوصی نفی نمی‌شود، اما نقطه شروع رقابت یکسان است.

مخالف رها سازی مطلق (مالکیت خصوصی) و کنترل مطلق (دخالت دولت) است.

عادلانه بودن نقطه آغاز رقابت

مضمین برابری افراد در داشتن فرصت ها و امکانات است

یعنی همه افراد فرصت و امکانات برابری برای رقابت و پیشرفت داشته باشند.

عادلانه بودن نقطه پایان رقابت

مضمین نابرابری افراد در دریافت مزایای اجتماعی است

یعنی افراد توانمند و کوشا مزایای اجتماعی بیشتری نسبت به افراد کم توان و کم تلاش دریافت کنند.

نقطه قوت رویکرد عدالت اجتماعی:

شرایط برای رقابت برابر می‌شود در عین حال انگیزه برای رقابت و رسیدن به سطوح بالاتر وجود دارد.

این سه رویکرد در مدل زیر نمایش داده شده است. آیا می‌توانید آن را تفسیر کنید؟
 رویکرد عدالت اجتماعی در مدل زیر نمایش داده شده است
 موارد الف و ب را در مدل تکمیل کنید. شهریور ۱۴۰۳

رویکردهای موجود به نابرابری‌های اجتماعی به صورت مدل نمایش داده می‌شود. با توجه به مدل‌های مقابل نقش انسان در هر یک چگونه است؟ 1402.

ارزیابی کنید

جوامع مختلف برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی راهکارها و راه‌حل‌های مختلفی را در پیش می‌گیرند از جمله:

پرداخت یارانه به اقشار کم - گرفتن مالیات از اقشار برخوردار
 برخوردار مربوط به رویکرد عدالت اجتماعی است دی ۱۴۰۳
 - پرداخت یارانه به اقشار کم برخوردار
 به نظر شما آیا اجرای این راه‌حل‌ها سبب کاهش نابرابری‌های اجتماعی در ایران شده است؟

راهکار پیشنهادی شما برای کاهش نابرابری اجتماعی در کشور چیست؟

غلبه رویکرد تبیینی

جامعه‌شناسی انتقادی

در جامعه‌شناسی **جامعه‌شناسی** موجب چه چیزی شد؟
 جامعه‌شناسان انتقادی در مورد رویکردهای تبیینی و تفسیری چه نظری دارند؟
 پیوند دانش و ارزش

در پایان درس گذشته بیان شد که جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که رویکردهای تبیینی و تفسیری محافظه‌کارند و انسان‌ها را در برابر وضعیت موجود منفعل و مجبور می‌سازند. آیا شما می‌توانید دلایل آنها را برای چنین ادعایی بازگو کنید؟

(غلبه رویکرد تبیینی در جامعه‌شناسی موجب می‌شد که کار داوری درباره ارزش‌ها خارج از قلمرو علوم اجتماعی قرار گیرد و غیرعلمی قلمداد شود. در این نگاه انتقاد از وضعیت موجود و تجویز راه‌حل برای بهتر شدن آن کار علم نبود. این اعتقاد با عنوان «جدایی دانش از ارزش» بیان می‌شد؛ یعنی دانش و ارزش دو قلمرو متمایز و متقابل دارند؛ «دانش»، قلمرو

شهریور ۱۴۰۳

منظور از جدایی دانش از ارزش که در جامعه‌شناسی تبیینی مطرح می‌شود چیست؟

*جدایی دانش از ارزش در کدام

رویکرد جامعه‌شناسی مطرح بود؟ جامعه‌شناسی تبیینی

«تبیین»^۱ و در مقابل «ارزش»، قلمرو «تفسیر»^۲ معرفی می‌شود، با غلبه رویکرد تفسیری، رویکرد تبیینی به حاشیه رفت و راه بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی باز شد. این بار از پیوند دانش و ارزش سخن به میان می‌آید و «دانش انتقادی» شکل می‌گیرد. دانش انتقادی، دانشی است که از وضعیت موجود انتقاد می‌کند و می‌خواهد برای عبور از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب راه حل ارائه کند. دانش انتقادی چگونه دانشی است؟

خرداد ۱۴۰۳

مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی چیست؟ خرداد ۱۴۰۴

■ دهه شصت میلادی عصر اعتراض سیاه‌پوستان، سر بر کشیدن دوباره جنبش زنان، جنبش دانشجویی و جنبش ضد جنگ ویتنام بود. ویژگی‌های جامعه‌شناسی انتقادی را بنویسید.

۱ بدین ترتیب از درون رویکرد تفسیری، نوع جدیدی از جامعه‌شناسی به نام «جامعه‌شناسی انتقادی» پدید آمد^۲ که به توصیف و تبیین پدیده‌های اجتماعی بسنده نمی‌کند^۳ بلکه به داوری ارزشی پدیده‌های مورد مطالعه می‌پردازد^۴ و آن را با ملاک‌های ارزشی (خوب و بد) و هنجاری (باید و نباید) ارزیابی می‌کند.^۵

۶ جامعه‌شناسی انتقادی علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی‌کند و تلاش می‌کند از محدودیت‌های علم تجربی رها شود تا بتواند چنین معیارهایی را جست‌وجو کند، مثلاً صرفاً به

توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی‌پردازد بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می‌کند و با عدالت اجتماعی را تحسین می‌کند و برای گسترش آن راه‌حلی تجویز می‌کند. شهریور ۱۴۰۱

مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی، نقد وضعیت موجود جهان اجتماعی و تجویز راه‌حلی برای رسیدن به یک وضعیت بهتر است. فاصله میان وضع موجود و وضع مطلوب جهان اجتماعی، جامعه‌شناسی را به داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آنها می‌کشاند. جامعه‌شناسان انتقادی برای داوری و انتقاد، به معیارهای علمی نیاز دارند تا براساس آن وضعیت موجود را ارزیابی کنند. تصویری از وضعیت مطلوب ترسیم کنند و راه عبور از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را پیشنهاد دهند. به نظر شما جامعه‌شناسی انتقادی چگونه به این کار مبادرت می‌کند؟

جامعه‌شناسی انتقادی

مهم‌ترین هدف جامعه‌شناسی انتقادی چیست؟

چه عاملی جامعه‌شناسی را به داوری درباره ارزش‌ها و انتقاد از آنها میکشاند؟ خرداد ۱۴۰۴

۱- کشف و بازخوانی «واقعیت‌ها»

۲- خلق و بازسازی «ارزش‌ها»

چه عاملی جامعه‌شناسی را به داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آنها میکشاند؟ خرداد 1400

همه جنبش‌ها فوق برای اعتراض به وضع موجود تبعیض‌های نژادی جنسیتی و... شکل گرفت. شعارهایشان در جریان اعتراضات با توجه به حمل پلاکاردها ترسیم وضع مطلوب را نشان می‌دهد که تلاش دارند به وضعیت بهتر برسند.

■ کنش و ساختار زندگی اجتماعی انسان دو وجه دارد. آنها را بنویسید. شهریور ۱۴۰۰.
می دانید که زندگی اجتماعی انسان، دو وجه دارد:

- ۱ • از سویی افراد در زندگی گروهی خود با یکدیگر، جهان اجتماعی و ساختارهای آن را می سازند.
  - ۲ • از سوی دیگر هر جهان اجتماعی الزامها و پیامدهایی دارد که زندگی انسانها را متأثر می سازد.
- تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است. با تغییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن، برداشته شدن الزامهایش، جهان اجتماعی جدیدی شکل می گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می آورد.
- آیا امکان دارد که یکی از این دو وجه زندگی اجتماعی بیشتر مورد توجه و تأکید قرار گیرد؟
همواره این امکان وجود دارد که یکی از این دو وجه زندگی اجتماعی بیشتر مورد توجه و تأکید قرار گیرد و وجه دیگر آن نادیده گرفته شود؛ مثلاً پیامدهای جهان اجتماعی برای افراد برجسته شوند و بیشتر مورد تأکید قرار گیرند ولی این وجه که جهان اجتماعی ساخته انسانهاست نادیده گرفته شود یا بالعکس. یعنی گاهی نظام اجتماعی و ساختارهای آن و گاهی کنشهای اجتماعی مورد توجه قرار می گیرند.

برجسته کردن یک وجه زندگی اجتماعی و تأکید بر آن و نادیده گرفتن وجه دیگر، می تواند آثار و پیامدهای نامطلوبی برای زندگی اجتماعی به وجود بیاورد.

جامعه شناسی انتقادی به تفسیری در ساختن جهان اجتماعی بر چه ویژگی تأکید می کند؟ دی ۱۴۰۱.

جامعه شناسان انتقادی به این نکته مهم توجه داشتند. آنها همانند جامعه شناسان تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تأکید می کنند اما کم توجهی رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و تأثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی دانند. جامعه شناسان انتقادی معتقدند گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن که به دست خود انسانها ایجاد شده اند سازندگان خود را زیر سلطه درمی آورند. بی توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آنها، به معنای چشم پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آنهاست. زیرا انتقاد از ساختارهای اجتماعی را ناممکن می سازد و در نتیجه امکان کنترل آثار مخرب آنها از دست می رود.

خرداد ۱۴۰۴

از دیدگاه جامعه شناسان انتقادی، نتایج بی توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آنها چیست؟ شهریور ۱۴۰۱

چرا جامعه شناسان انتقادی نادیده گرفتن ساختارها را از سوی جامعه شناسان تفسیری درست نمی دانند؟ شهریور ۱۴۰۳

علت تاکید جامعه شناسان انتقادی به ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر چیست؟ خرداد ۱۴۰۱

مهم تر اینکه گاهی معناها، ارزش ها و ساختارهایی که گروه یا قومی می سازند گروه یا قوم دیگری را زیر سلطه خود درمی آورد و سرکوب می کند.

جامعه شناسان انتقادی بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر، تاکید می کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان ها پیشگیری کنند و زمینه شکل گیری ساختارهای اجتماعی انسانی تر را فراهم آورند. جامعه شناسی انتقادی به نقد سلطه در روابط و مناسبات میان افراد، گروه ها و فرهنگ ها می پردازد.

بخوانیم و بدانیم

بیرون از زمانه و زمینه جهان متجدد، بشر این گونه می اندیشد؛
اولاً حقایق و ارزش هایی فراتر از انسان وجود دارد که هستی آنها وابسته به انسان نیست؛ یعنی این حقایق ساخته و پرداخته ذهن ها و فرهنگ های بشری نیستند که از جایی به جایی و زمانی به زمانی دیگر تغییر کنند.
ثانیاً انسان امکان شناخت و دریافت این حقایق را دارد و باید برای دسترسی به آنها تلاش کند. البته انسان ها پس از شناخت این ارزش ها ممکن است زندگی خود را براساس آنها تنظیم کنند یا برخلاف آنها عمل کنند.
ثالثاً انسان در شناخت صحیح این حقایق و ارزش ها ممکن است دچار خطا و اشتباه شود ولی هرگز به سبب اشتباهات احتمالی خود از شناخت این حقایق دست نمی کشد.
اکنون در زمانه و زمینه جهان متجدد، جامعه شناسی انتقادی بدون پذیرش این اصول سه گانه در جست و جوی ملاک ها و معیارهایی است تا براساس آنها بتواند به نقد و ارزیابی زندگی اجتماعی انسان ها بپردازد و با شناسایی وضع مطلوب بشر برای عبور از وضع موجود به وضع مطلوب راهی نشان دهد. درباره نقاط قوت و ضعف این رویکرد بیشتر تأمل کنید.

ایراداتی که به جامعه شناسی انتقادی وارد است کدامند؟

■ ارزیابی دستاورد جامعه شناسی انتقادی

۱ جامعه شناسی انتقادی با پذیرش رویکرد تفسیری معتقد است که تمام معانی و ارزش ها ساخته خرداد ۱۴۰۳ و پرداخته اراده های افراد، گروه ها و فرهنگ ها است. هر فرد، گروه و فرهنگی اراده خاص خود را دارد و معانی و ارزش های ویژه خود را خلق می کند. هیچ کدام بهتر یا بدتر از دیگری نیستند یا هیچ کدام درست یا غلط و حق یا باطل نیستند. ^۲ رویکرد انتقادی هیچ گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی کند تا براساس این حقایق و فضایل به نقد کنش ها و روابط میان انسان ها و جوامع بپردازد) بلکه برای دفاع از اراده افراد، گروه ها و فرهنگ ها معتقد است، نباید اراده فرد یا گروهی بر

رویکرد انتقادی چگونه به دفاع از اراده افراد و فرهنگ ها می پردازد؟ دی ۱۴۰۱ و خرداد ۱۴۰۲

فرد یا گروه دیگری تحمیل شود یا فرهنگی از گستره جغرافیایی و محدوده تاریخی خود فراتر رود و بر فرهنگ دیگری اعمال سلطه کند. اگر چنین اتفاقی رخ دهد و اراده فرد یا گروهی سرکوب گردد، مصادق سلطه است و باید به انتقاد از آن پرداخت. ولی آیا کنش‌های ناپسند و ظالمانه انسان محدود به سلطه و سرکوب اجتماعی است؟ **خیر** آیا عدالت صرفاً نقد و نفی سلطه و سرکوب است؟ **خیر** آیا ظلم به خویشتن، ظلم به طبیعت، ظلم به دیگران و ظلم به خدا همگی مصادیق سلطه‌اند؟ آیا جامعه‌شناسی انتقادی ظرفیت انتقاد از تمامی کنش‌های ناپسند فردی و اجتماعی را دارد؟ **بله** **خیر**

جامعه‌شناسی انتقادی		
<p>خرداد ۱۴۰۱ شهریور ۱۴۰۲ شهریور ۱۴۰۲</p> <p>هدف</p>	<p>روش</p>	<p>خرداد ۱۴۰۱ شهریور ۱۴۰۲</p> <p>موضوع</p>
<p>انتقاد از وضع موجود، تجویز وضع مطلوب و <u>راه رسیدن به آن</u></p>	<p>تفسیری، انتقادی و تجویزی</p>	<p>کنش‌های اجتماعی و <u>پیامدهای آن</u></p>

تحقیق کنید

اگر چه عدالت، همواره مورد توجه و علاقه انسان‌ها بوده است؛ ولی برای همه دیدگاه‌هایی که درباره آن سخن می‌گویند، اهمیت یکسانی ندارد. برخی دیدگاه‌ها، عدالت را اساسی‌ترین ارزش یا یکی از اساسی‌ترین ارزش‌ها می‌دانند ولی برای برخی دیگر، عدالت از آن جهت اهمیت می‌یابد که وسیله‌ای برای تحقق ارزش‌های دیگر است؛ مثلاً عدالت را مقدمه دستیابی به رفاه مادی یا آزادی می‌دانند و برای رسیدن به رفاه و آزادی، خواهان عدالت هستند.

درباره جایگاه عدالت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تحقیق کنید و براین اساس، وضعیت عدالت آموزشی در ایران امروز را نقد و ارزیابی کنید.